

NAORUŽANJE I RATNA PRIVREDA U SUVREMENIM MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Živimo u doba sve snažnijeg stremljenja svih ljudskih subjekata za samostalnošću i nezavisnošću svoga življenja i razvoja. Te težnje su sve jače i kod svakog individuuma, ali i kod pojedinog naroda. Naročito se suvremena omladina sve odlučnije suprotstavlja sistemu manipuliranja ljudima, a zemlje u razvoju sve organiziranije istupaju zahtijevajući poštovanje svoga subjekta kao suverenog, samostalnog i nezavisnog u odlučivanju u svim pitanjima koja se njega tiču. Ta stremljenja su zakonomjerna, dio su općih zakonomjernosti razvoja suvremenog ljudskog društva. Proizvodne snage našeg doba, čija materijalna baza su sredstva za proizvodnju automatsko-kibernetske tehnike, stvarana naučno-tehnološkom revolucijom, traže i sve više će tražiti slobodnu, samostalnu, stvaralačku ličnost. Ali, ne samo suvremene proizvodne snage, već i sadašnji kulturni, obrazovni nivo, postojeća društvena svijest i shvaćanja, također traže stvaralačku ličnost, potpuno samosvjesnog individuuma. Postignuti nivo sveopće međuovisnosti koja je zahvatila i međunarodne odnose u kojima presudnu ulogu igraju ekonomski odnosi, u općem interesu nameće rješavanje problema razvoja dogovaranjem ravnopravnih subjekata. Kao primjer navodimo problem sirovina, energije i prehrane.

Razvoj ljudskog društva se ne može zaustaviti, pa prema tome, ni proces sve izrazitijeg ispoljavanja samosvjesnosti i samodjelatnosti ljudskih subjekata. Naprotiv, taj proces treba pomagati u njegovu razvoju. Pri svemu tome, moramo biti svjesni da se nikada u historiji ljudskog društva nije novo rađalo mirnim putem već uvijek u borbi sa starim, prošlim, preživjelim. Razvoj i nije ništa drugo nego dijalektički proces, proces prevladavanja suprotnosti. U tim okvirima promatramo razvoj suvremenih međunarodnih odnosa, te naoružanja i ratne privrede. Procesu formiranja samosvjesnih i samodjelatnih individualnosti se suprotstavljaju snage prošlosti, koje nastoje svim silama zadržati svoj hegemonistički i eksploatatorski položaj, pri čemu primjenjuju i silu, odnosno oružje. U biti sila se upotrebljava radi ostvarenja ili osiguranja određene ekonomske koristi, bilo direktnim ili indirektnim putem. F. Engels piše »... da je sila samo sredstvo, a da je naprotiv ekonomska korist — svrha. Ukoliko je

svrha »fundamentalnija« od sredstava, koja se radi nje primjenjuju, utoliko je u historiji ekonomska strana odnosa fundamentalnija od političke«. ¹ Sva historija ratnih sukoba potvrđuje te Engelseve zaključke, što se pogotovu vidi u ratovima vođenim za osvajanje kolonija i u prvom svjetskom ratu. Kolonijalizam je kao politički sistem poslije drugog svjetskog rata u osnovi likvidiran, ali su se zadržali, naročito u ekonomskim odnosima, odnosi eksploatacije, a u političkoj sferi hegemonizam. Društvene snage prošlosti brane svim sredstvima svoje pozicije, koje su osuđene na propast i u tome je bit suvremenog momenta razvoja čovječanstva. Nosilac izrabljivanja, hegemonizma danas je imperijalizam, odnosno neokolonijalizam. Pošto je on osuđen na nestanak, on ne može ni jednog časa opstati bez upotrebe sile odnosno oružja. Što bude slabiji, sve će odlučnije pozirati za oružjem, ovisno o snazi progresivnih sila, koje mu se stalno suprotstavljaju i stalno ga obuzdavaju. Budući da je danas upotreba sile odnosno oružja postala važan instrument imperijalizma znači da će se imperijalizam u svojoj borbi za održanje sve više oslanjati na silu, te postoji opasnost od ratova i ratnih sukoba sve dok god postoji imperijalizam. Da bi ojačao svoje pozicije, imperijalizam stalno razvija i umnožava naoružanje. Da bi se snage mira mogle suprotstaviti imperijalizmu, moraju također da jačaju svoje obrambene potencijale. Imperijalizam nameće miroljubivim narodima nuždu da stalno jačaju svoje obrambene snage. Kao rezultat takvih procesa u naše doba, vrtoglavo se razvija ratna tehnika i proizvodnja oružja, što sa svoje strane opet izravno utječe na međunarodne odnose.

Koncem drugog svjetskog rata srpnja 1945. godine su SAD zahvaljujući prvenstveno svom ekonomskom i kadrovskom potencijalu, proizvele prvu atomsku bombu. Njihova premoć je bila kratkog vijeka — SSSR je također 1949. godine proizveo atomsku bombu. Trka u naoružanju se otada ubrzava. Ratna tehnika se sve brže razvija. Potvrđuje se da u danim društvenim okolnostima razvoj ratne tehnike podliježe zakonima razvoja tehnike uopće, a to znači da se skraćuje vrijeme pojave novih tehničkih proizvoda i usavršava njihova tehnička efikasnost. Kako je to teklo u historiji razvoja ratne tehnike, pokazuje nam ovaj Engelsov stav: »Usavršavanje vatrenog oružja napredovalo je vrlo sporo. Top je ostao nezgrapnan, a puška gruba i pored mnogih djelomičnih pronalazaka. Trajalo je više od trista godina dok nije napravljena puška koja je valjala za naoružanje cjelokupne pješadije.« ² To su prošla vremena. Osnovna karakteristika razvoja suvremene tehnike je konstruiranje i proizvodnja tehnički sve efikasnijih proizvoda u svim pravcima i skraćenje vremena od idejnog rješenja do osvajanja samog proizvoda. Iste karakteristike ima i razvoj naoružanja. Takav razvoj je

¹ F. Engels: Anti Dühring, izd. Naprijed, Zagreb, str. 165.

² Ibidem, str. 173.

omogućen činjenicom da su znanost i znanstvena spoznaja postali osnovni faktori razvoja ljudskog društva. Nakon prvih atomskih bombi proizvedenih u SAD, a kasnije i u SSSR, pa poslije i u Velikoj Britaniji, bilo ih je u slijedećim godinama u tim zemljama sve više. Kasnije su se tim zemljama kao što znamo pridružile Francuska i Kina. Ipak i do danas, stvarnu moć atomskog naoružanja posjeduju SAD i SSSR. Razvoj atomskog oružja kao odnosa SAD — SSSR se kretao u smislu ravnoteže, što istodobno znači i sve veće zalihe atomskog oružja na obim stranama. Vrlo brzo se stiglo do točke kada je svaka strana imala toliko atomskog oružja da bi mogla uništiti sve živo na kugli zemaljskoj. Atomiški rat znači samouništenje čovječanstva. Danas nuklearni arsenal samo SAD i SSSR-a iznosi ekvivalenat oko milijun bombi tipa one bačene na Hirošimu 1945. godine. To znači da nuklearni arsenal obiju supersila, može danas da uništi 100 milijardi ljudskih bića, odnosno 25 puta više ljudi nego što ih danas ima na našoj planeti. Jedna raketa sa 12-strukom bojevom glavom može jednim udarcem uništiti 12 gradova. Jedna bomba od 20 megatona, ako bi eksplodirala nad određenim velegradom, Moskvom ili New Yorkom, može da pobije oko 7 milijuna stanovnika. Atomiški sukob samo iz tog aspekta je postao potpuno besmislen, jednak samouništenju. No, sam problem naoružanja se time ne završava. Svaka zemlja koja posjeduje reaktore atomskih centrala, dobivajući plutonij kao njihov nusprodukt, može proizvesti vlastitu atomsku bombu. Broj atomskih centrala se naglo povećava u svijetu. Što to znači iz aspekta razvoja atomskog naoružanja, nije teško spoznati. To je faktor koji je uz opasnost samouništenja čovječanstva, uzrokovao započinjanje pregovora o zabrani širenja nuklearnog oružja, što je do danas dalo određene, iako skromne rezultate. U posljednjih pet godina nije se povećao broj zemalja koje posjeduju atomsko oružje. To se može samo pozdraviti. Ipak stvari treba razumijevati u njihovoj sveukupnoj uzročno-posljedičnoj povezanosti.

Istakli smo da se imperijalizam neće nikad dobrovoljno odreći upotrebe sile, a to znači da neće odbaciti politiku nametanja svoje volje oružjem. On je još dovoljno jak da može izazvati ratne sukobe. U SAD su vrlo jake snage imperijalizma, koje su sposobne, a koje to i čine, da vrše akte agresije, izazivajući ratne sukobe. Takvih snaga ima i u drugim zemljama, ali se uglavnom vežu za imperijalističke snage SAD. Jezgro imperijalističkih snaga u SAD čini takozvani vojnoindustrijski kompleks. Njega u prvom redu sačinjavaju: profesionalni vojnici, odnosno Pentagon; zatim multinacionalne kompanije i kompanije proizvođači naoružanja, te dio aktivnih političara. Multinacionalne kompanije su zainteresirane za jačanje američkog imperijalizma, da bi štitio njihovo izrabljivanje drugih zemalja. Zato pomažu njegovo jačanje i služe mu u svakom pogledu, prvenstveno, podržavajući ga financijski. Proizvođači oružja, a to su većim dijelom i multinacionalne kompanije, ubiru velike profite isporučujući oružje, prvenstveno vojsci, s kojom sklapaju ugovore

pod specijalnim uvjetima. Mnogi penzionirani viši oficiri i generali su zaposleni kod kompanija dobavljača naoružanja, prvenstveno kao savjetnici i kao personalne veze s Pentagonom. Jasno je da su i oni zainteresirani za jačanje vojno industrijskog kompleksa. Mnogi predjeli u SAD mogu zahvaliti svoj ekonomski prosperitet postojanju na svom terenu tvornica oružja ili drugih vrsta poduzeća i ustanova vezanih s oružanim snagama. I kroz te odnose širi se krug ljudi, koji žive od svog sudjelovanja u djelatnosti vojno-industrijskog kompleksa. To je rekao sam predsjednik SAD Eisenhower u svom oproštajnom govoru održanom 1961. g., izjavljujući da je vojno-industrijski kompleks »spoj znatne vojne strukture i vrlo značajne industrije naoružanja čiji se ekonomski, politički, čak i duhovni utjecaj osjeća u svakom gradu, u svakoj zakonodavnoj skupštini, u svakoj federalnoj službi«.

Neke kompanije, kao što su: »United Aircraft« i »Norris—Ter-mador« su se munjevitom razvile, zahvaljujući narudžbama za potrebe vođenja rata u Vijetnamu.

Suvremena znanstveno-tehnička revolucija se, kao sve snažniji proces »materijalizacije sila znanja«, na određeni način konkretizira i u razvoju naoružanja. Svaka nova generacija oružja znači povećanu tehničku efikasnost i precizniju djelotvornost. Od novog oružja se očekuje: povećanje brzine; povećanje daljine djelovanja; uvećana manevarska sposobnost; povećana preciznost kod djelovanja; uvećana vatrena moć; smanjenje težine; pojednostavljenje rukovanja, ekonomičnost u potrošnji goriva, itd. Sve to zahtijeva maksimalnu automatizaciju svih operacija koje izvršava posada. Pošto je raketno-nuklearno naoružanje dobilo dominirajuću ulogu u razvoju naoružanja poslije drugog svjetskog rata, dan je izvanredan poticaj razvoju elektronike i usavršavanja instrumentarija koji se ugrađuje u oružja. Navodimo kao primjer da je u 1965. godini u cijeni rakete — nosača, vrijednost radio-elektronskih uređaja iznosila 45%, a u cijeni svemirskih letjelica 70%, dok kod sistema upravljanja slijetanjima i poletanjima čak do 90%. Jasno, takav razvoj ratne tehnike je bio moguć uz izvanrednu koncentraciju znanstveno-tehničkih kadrova i financijskih sredstava, kod čega izvanrednu ulogu ima država, odnosno budžet.

Pošto kod proizvodnje naoružanja u načelu nema konkurentske borbe, to se na toj proizvodnji postižu veliki profiti. Zato se svi bore za narudžbe. U toj borbi za ugovore neobično važnu ulogu igraju veze Pentagon — poslovni krugovi — političari. Mnogi gradovi i područja žive od: tvornica naoružanja; baza; arsenala; vojnih bolnica. Tipičan primjer je Fort Worth, predgrađe Dalasa u Texasu. Spretnom propagandom ogromne mašinerije djeluje se i na dio radnika zaposlenih na proizvodnji naoružanja uvjeravajući ih da moraju biti zahvalni i sretni što imaju zaposlenje. Računa se da je oko 21 posto radnika u SAD izravno ili neizravno angažirano na poslovima vezanim za proizvodnju naoružanja. Kakve su međunarodne

implikacije takvog stanja? Kao što smo rekli, najopasniji imperijalizam, odnosno snage imperijalizma u SAD, čije jezgro čini vojno-industrijski kompleks, stalno nameću svoje stavove i zvaničnoj Americi — razgovor s drugima s pozicije sile. Suvremenog čovjeka zapanjuje sama logika tih snaga, da bez ikakvog ustručavanja uzimaju pravo svjetskog policajca. Prijete Sjevernoj Koreji izravno, prijete proizvođačima nafte ako ne postupaju onako kako to oni traže, prijete svim oslobodilačkim pokretima. Bez ispričavanja (sredinom svibnja 1975. g.) narušavaju suverenost Tajlanda. Moćan saveznik, oslonac američkog imperijalizma su multinacionalne kompanije. Podsjetimo se tragedije Čilea, Lumumbe i mnogih drugih. Iza svega toga stoje materijalni interesi i zaštita eksploatacije. Kao što smo istakli, još 1961. godine sigurno vrlo kompetentna ličnost predsjednik Eisenhower upozorava: »Moramo biti spremni da se odupremo neopravdanoj vojno-industrijskoj sprezi«. A. Herbert York, bivši šef znanstvene službe o naoružanju Pentagona, za vojno-industrijski kompleks, kaže: »Jedan Frankenštajn koji nas može sve uništiti«. Dok Dzordy Makgovern, ga definira ovako: »Najopasnija unutarnja prijetnja s kojom moraju da se suoče SAD«. Sve je veći broj sličnih glasova u SAD. Navedimo da je u Baltimoru u listopadu 1966. godine osnovan »Pokret biznismena za mir (BEM)«. Broj članova do 1969. je porastao od 80 na 2000. To su uglavnom rukovodioci malih i srednjih poduzeća. I neki od »velikih«, kažu u BEM-u bi se rado pridružili, ali ih je strah. Oni ostaju po strani zbog velikih zarada koje ponekad indirektno ovise o narudžbama Pentagona. Iako su te i slične organizacije u svojim osnovnim težnjama pozitivne, ipak one ne mogu razoriti imperijalizam. Kako to kaže F. Engels, može jedino narod SAD. Njegov glas je sve snažniji, ali je i imperijalizam vrlo jak, jer njegova snaga je u interesima većine kapitalističke klase, Pentagona i još mnogih drugih, kako smo to naprijed pokazali.

Naglašavamo, a to je jasno i iz naprijed navedenog da se imperijalizam kloni atomskog sukoba, ali zato izaziva i vodi takozvane lokalne ratove. Radi toga stalno forsira istraživanja za usavršavanje oružja i otkrivanje novih oružja, i njihovu proizvodnju i upotrebu. Strahote takve politike imperijalizma je godinama podnosio narod Vijetnama, i mnogi drugi u svijetu. Američki imperijalizam, da bi slomio otpor naroda Vijetnama, uvodi nepoznata oružja u svojim napadima na taj narod. Većina tih oružja treba da služi kidanju veze čovjeka i njegove okolice, prirode u kojoj živi. Velika financijska sredstva Pentagona su dana za eksperimentiranje u laboratorijima radi pronalaženja novih, što efikasnijih oružja, za postizanje cilja: odvajanje čovjeka od okoline da bi ga se lakše uništilo.

I u drugim razvijenim kapitalističkim zemljama, postoji vojno-industrijski kompleks iako u skromnijem opsegu, kao što su Velika Britanija, Francuska, SR Njemačka i druge. Zapadno-njemački koncerni u 1972. god. (»MBB«, »Reinmetal«, »FEB-Fokker«, »Tissen« i druge) su ostvarili 30—35 posto profita na kapital uloženi na proiz-

vodnju ratne tehnike. Slično se događa i u drugim razvijenim kapitalističkim zemljama.

Budući da je malo zemalja kapitalističkog svijeta sposobno za proizvodnju suvremenog naoružanja, izvoz oružja u druge zemlje, naročito članice NATO pakta i drugih paktova je vrlo unosan posao. U 1961. god. izvoz naoružanja iz SAD iznosio je 10% ukupnog izvoza. U istoj godini na svjetskom tržištu je bilo oko 3.000 proizvoda naoružanja (značajnijih). Najtraženiji proizvod u izvozu su avioni i oni čine osminu od ukupnog izvoza oružja SAD.

Samovoljno i nasilno uzimajući si ulogu svjetskog žandara, američki imperijalizam svim raspoloživim snagama teži da si osigura vojne pozicije u čitavom svijetu. Članice NATO pakta i drugih paktova kojima diriguje američki imperijalizam su omogućile postojanje vojnih baza na svom teritoriju.

Danas je američka vojska stacionirana u 23 zemlje. SAD drže 2.726 što velikih što malih vojnih baza u svijetu na površini većoj od 10.000 km². Slučaj izgradnje vojne baze Diego Garsia je pokazao samovolju svjetskog imperijalizma i nepoštovanje volje miroljubivih naroda Azije, kao što su Indija i druge.

Zemlje Indijskog oceana su vrlo oštro osudile izgradnju vojne baze Diego Garcia. Predsjednik vlade Indije, Indira Gandhi, za ove postupke SAD je rekla »da brutalno narušavaju rezoluciju OUN, koja proglašava Indijski ocean, zonom mira i suradnje«. Osim Indije su osudile SAD i Šri Lanka, Bangladeš, pa čak i članice vojnih blokova: Australija, Novi Zeland, Tajland, Malezija. Američki imperijalizam je u vezi s »naftnom krizom« naglo požurio povećati broj svojih vojnih baza, a postojeće proširiti i ojačati, kod čega vrlo često nailazi i na susretljivu suradnju nekih vladajućih krugova drugih zemalja. Početkom ove godine, SAD su zvanično tražile pravo korištenja zrakoplovne baze Velike Britanije na otoku Mesirak, kraj južne obale Omana. Namjera je jasna. Područje Perzijskog zaljeva podmiruje jednu trećinu potreba svjetskog tržišta petrolejom. Blagonaklono su se prema ovom zahtjevu ponijele i vlasti Omana i Velike Britanije.

Općem kursu militarizacije služi i takozvana vojna pomoć SAD drugim zemljama. U razdoblju 1950. do 1970. ona je iznosila oko 34,3 milijarde dolara.

Da bi opravdao navaljivanje sve većih tereta na američki narod, vojno-industrijski kompleks ga stalno plaši krilaticom »komunističke opasnosti«. Postojanje dvaju vojnih blokova — NATO pakta i Varšavskog ugovora, koji su de facto izraz vojne ravnoteže, a ne mogu ništa pridonijeti procesu odstranjenja opasnosti vojnih sukoba, uspijeva protagonistima militarizma u SAD, da obmanu dio naroda o tobožnjoj opasnosti od komunizma, poistovjećujući oba bloka. Sigurno je da u interesu progresa i napretka, treba sve poduzeti da se svaka blokovska politika likvidira, a prvenstveno vojni blokovi, ali je bit gornjih blokova sa stajališta mira sasvim različita. Naj-

bolja obrana mira je ujedinjenje svih miroljubivih snaga svijeta, ali izvan blokovskih organizacija.

Pogledajmo sada iz ekonomskog aspekta što znači trka u naoružanju. U prvom redu ona uzrokuje povećanje izdataka kao postotka nacionalnog dohotka. Prema računima akademika E. Varge vojni izdaci iznosili su po budžetskim godinama u postotku nacionalnog dohotka: u SAD 1937—38. godine 1,5⁰/₀; 1948—49. godine 6,5⁰/₀; 1953—54. godine 15,8⁰/₀; u Engleskoj 1937—38. 1,5⁰/₀, 1948—49. 7,7⁰/₀, 1953—54. godine 9,5⁰/₀; u Francuskoj 1937—38. godine 5,9⁰/₀; 1948—49. godine 6,1⁰/₀, 1953—54. godine 13,3⁰/₀. Građanski ekonomisti iskazuju nešto niže cifre. Većina ih tvrdi da SAD izdaje u poslijeratnom razdoblju u prosjeku za naoružanje 11—12⁰/₀ nacionalnog dohotka. Za našu analizu je osnovno da pokažemo —da izdaci na naoružanje konstantno rastu. To nam pokazuje i tabela na str. 690.

SSSR i druge socijalističke zemlje su prisiljene, prvenstveno da bi bile sposobne da se odupru mogućoj agresiji, da jačaju svoje obrambene snage. Detaljnije podatke za naoružanje SSSR-a ne posjedujemo. Najgrublji zvanični podaci govore da su izdaci SSSR-a kao postotak nacionalnog dohotka, niži nego kod SAD, što je vrlo teško provjeriti. Bitno je uočiti da imperijalizam diktira tempo izdavanja sredstava za naoružanje. Tome treba dodati da američki imperijalizam forsirajući trku u naoružanju računa i sa slijedećom komponentom. Prisiljavajući socijalističke zemlje da povećavajući izdatke za obrambene svrhe ulažu manje u razvoj ostalih sektora društva usporava razvoj proizvodnih snaga socijalizma. Forsirajući trku u naoružanju, imperijalisti bacaju sve veći teret prvenstveno na narod svoje zemlje. Razvoj tehnike uopće, a prema tome i razvoj ratne tehnike, inkorporira sve veći kvantum znanja, što doprinosi višoj tehničkoj efikasnosti proizvoda, ali ga i poskupljuje. Svaka nova generacija oružja pokazuje veću tehničku efikasnost, ali troškovi proizvodnje čini se više rastu geometrijskom progresijom nego aritmetičkom. U vrijeme korejskog rata standardni američki lovački avion stajao je oko 300.000 dolara, a standardni avion ratne mornarice F-4, u 1970. godini je stajao oko tri milijuna dolara. Već tada je mornarica tražila da mijenja tip aviona i da se naoruža avionom F-14, čija je cijena tada bila predviđena na 14 milijuna dolara. Kako rastu troškovi naoružanja, a prvenstveno u vezi s tehničkim progresom, ilustrirat ćemo i ovim podatkom. Odmah poslije završetka drugog svjetskog rata, istražni radovi, izrada konstrukcije, eksperimenti s izradom prototipa američkog jurišnog mlaznog aviona F-84, stajali su 3,5 milijuna dolara. Isti rad danas, na supersoničnom bombarderu B-1 već koštaju oko 1,5 milijardi dolara, a do završetka svih radova na njemu, suma će još značajno porasti. Računa se da će u serijskoj proizvodnji avion B-1 koštati oko 75 milijuna dolara. Članice NATO pakta već sad pitaju tko to može platiti osim SAD. To je zakonito za sve vrste naoružanja, a da ne govorimo za novu vrstu oružja. Naveli smo naprijed da se naoružanje zakono-

Rashodi zemalja — članica NATO, za vojne potrebe
(u cijinama 1973. god.)³

Zemlja	Novčana jedinica	1949	1954	1967	1969	1971	1973	0/0 Indeks
Belgija	Belgijski franak (mln)	8.273	20.707	30.396	33.892	39.670	49.075	593,20
Kanada	Kanadski dolar (mln)	372	1.771	1.965	1.899	2.132	2.391	642,76
Danska	Danska kruna (mln)	360	885	2.249	2.640	3.195	3.711	1.030,84
Francuska	Francuski franak (mln)	4.787	11.710	28.912	31.700	35.000	41.460	866,10
Zap. Njemačka	Zap. njem. marka (mln)	—	6.287	21.408	21.577	25.450	31.597	502,58
Grčka	Drahma (mln)	1.630	3.428	9.390	12.762	15.480	19.478	1.194,97
Italija	Talijanska lira (mlrd)	301	543	1.359	1.412	1.852	2.385	792,36
Luksemburg	Luksemburški franak (mln)	112	565	413	391	442	575	513,40
Nizozemska	Gulden (mln)	680	1.583	3.200	3.682	4.466	5.651	831,03
Norveška	Norveška kruna (mln)	370	1.141	2.097	2.502	3.022	3.621	978,65
Portugal	Eskudo (mln)	1.419	2.100	9.575	10.779	14.699	—	1.035,87
Turska	Turska lira (mln)	556	934	4.596	5.395	8.487	12.483	2.245,15
Vel. Britanija	Engl. funta sterlinga (mln)	779	1.569	2.276	2.303	2.800	3.481	446,86
SAD	Američki dolar (mln)	13.503	42.786	75.448	81.443	74.862	78.462	581,07
NATO (sveukupno)	Američki dolari (mln)	18.713	56.314	100.190	106.392	104.981	120.827	645,68

³ »Problemi mira i socijalizma«, br. 4 od 1975. god., str. 23.

mjerno razvija kao sve mehanizovanije područje.⁴ To znači i sve veći broj motora, ali, kako to pokazuju iskustva, i sve snažnijih motora, tenkova i transportera. To traži goleme količine goriva, kako za redovne vojne vježbe, tako i za specijalne vojne manevre, a pogotovu u ratnim sukobima. U SAD se za redovne vojne vježbe troši četiri posto ukupne potrošnje goriva, kako kaže »Međunarodni institut za istraživanje mira SIPRI« u Stockholmu. Ako bi se isti postotak potrošnje nafte uzeo i za druge zemlje u svijetu, tada bi to iznosilo 110 milijuna tona godišnje, a tolika je ukupna potrošnja nafte u zemljama kao što su: Velika Britanija, Francuska, Italija, ili dva puta više od ukupne potrošnje zemalja: Švedske, Norveške, Danske, Finske i Islanda.

Svako tehničko sredstvo ima i svoj vijek trajanja poslije čega zastarijeva. Kod naoružanja je to sve brže. Zato treba u što kraćem roku oružja zamjenjivati boljim, efikasnijim tipovima. To također povećava izdatke za naoružanje.

Stalna opasnost od izbijanja ratnih sukoba vodi sve daljem i daljem povećanju izdataka za naoružanje. Prema izvještaju američke agencije za kontrolu naoružanja, više od 2.500 milijardi dolara je utrošeno za naoružanje u razdoblju 1963—1973. godine. Ti podaci se odnose na 136 zemalja u svijetu. Od gornje sume 45 posto otpada na zemlje NATO pakta, a 39 posto na zemlje Varšavskog ugovora. Za isto razdoblje SAD su utrošile 765 milijardi dolara, a SSSR 674 milijardi dolara, kako tvrdi gornja agencija. Pada u oči da se više troši na naoružanje nego na prosvjete i zdravstvo. Kad se poveća opasnost od izbijanja ratnog sukoba, ili on već izbije, izdaci za naoružanje enormno rastu. A svijet se praktički konstantno nalazi u ratnim sukobima. U historiji čovječanstva, prosječno je godišnje vođeno 2,5 ratova. Umjesto da ljudsko društvo postupno likvidira upotrebu sile, ono je od završetka drugog svjetskog rata do 1974. godine sudjelovalo u 100 oružanih sukoba, od kojih je 15 bilo međunarodnog karaktera. To znači da je u posljednjih 30 godina na našem planetu u prosjeku godišnje bilo 3,8 ratnih sukoba. Povećanje cijene nafte, izbijanje »naftne krize«, potaklo je rast izdataka na naoružanje i to prvenstveno iz dvaju razloga. Prvi je prijetnja imperijalizma zemljama proizvođačima nafte, što ih je ponukalo da se ubrzano naoružavaju i drugo, što je povećana cijena nafte omogućila tim zemljama odvajanje većih sredstava za nabavku naoružanja.

Kada rat izbije, izdaci za naoružanje se strašno povećavaju. Danas vojni budžet Izraela iznosi polovicu svog bruto proizvoda, a Egipta jednu trećinu. Izdaci za naoružanje su po stanovniku 4 puta veći nego u SAD, a znamo koliki su izdaci u SAD. Saudijska Arabija,

⁴ U strukturi vojnih izdataka, sve više ide na nabavku tehnike. U doba borbi s Napoleonom, za nabavku tehnike, Rusi su trošili 14% vojnih rashoda, u rusko-japanskom ratu 25%, u prvom svjetskom ratu 60%, a u drugom svjetskom ratu 70—75%. Ovo je zakonomjerno i za ostale zemlje.

koja se ubrzano naoružava povećala je svoje izdatke u četiri godine za 7 puta, a Iran tri puta. Institut za društvena istraživanja Izraela je proveo anketu među Izraelcima i utvrdio da je većina Izraelaca spremna da se odrekne svih, ili gotovo svih osvojenih teritorija u posljednja dva rata, ukoliko bi Izrael postigao istinski mir.

Kada se sve do sada izneseno ima u vidu, možemo razumjeti težinu situacije koja stalno opterećuje one zemlje, koje se bore za istinsku samostalnost, za svoj vlastiti individualizam, kao na primjer Peru, arapske zemlje, mnoge zemlje Afrike, itd. Potpuno podržavamo stavove i zahtjeve koje je formulirao šef Ekvadorske države general Rodrigues Laro na nedavnom zasjedanju OAD, tražeći da se kao primarno usvoje dva načela: samoopredjeljenje naroda i neuplitanje u unutarnje poslove. »Nitko se ni u kojem slučaju ne može izravno ili neizravno uplitati u poslove drugih država«. Miroljubive snage svijeta moraju pomagati borbu svakog naroda za njegovu slobodu, ali nikada se ne smije pod vidom pomoći naturivati hegemonizam i nametati »usrećenja« drugima. Govoreći o nužnosti pomaganja naroda u njihovoj borbi za slobodu, V. I. Lenjin upozorava »nametati im usrećenje značilo bi podrivati pobjedu proleterijata«. ⁵ Svaki etatizam i birokratizam je sklon da pod vidom pomoći nameće svoj hegemonizam, koji se u danim okolnostima, poistovjećuje s velikodržavljem.

Politička praksa današnjice sve više pokazuje da čovječanstvu ostaje samo jedan put razvoja, a to je odstranjenje svake upotrebe sile u međunarodnim odnosima, što znači odstranjenje i ekonomskih, političkih i drugih korijena iz kojih nastaje politika hegemonizma i neravnopravnosti. Vijetnamske oslobodilačke snage su u stanju da zaplijenjenim oružjem i onim koje su posjedovale, opreme oko 40 divizija, što bi u ovom momentu bila druga po snazi oružana sila u Aziji. Imperijalističke snage već sad dižu graju, optužujući Vijetnam, Kampučiju i Laos da kreću putem militarizma i da će se vezati uz SSSR i Kinu. Dijelimo mišljenje direktora japanskog Istraživačkog instituta Jiro Tokujama, koji piše: »Što god se dogodilo u slijedećim mjesecima ili godinama, sasvim je nevjerovatno da bi Indokina prihvatila isključivo utjecaj NR Kine ili SSSR-a. Oslobodilačke snage zemalja Indokine su se borile predugo i preteško da bi se ponovno našle vezane za jednu veliku silu bez obzira na ideološka opredjeljenja«. ⁶ Mi to shvaćamo tako, da će narod Indokine biti zahvalan svima koji su mu pomogli u njegovoj borbi za slobodu, a prvenstveno SSSR-u i NR Kini, ali će se sigurno uputiti putem suprotstavljanja svakoj politici rješavanja međunarodnih pitanja primjenom sile. Blokavska politika ne može ništa riješiti, već solidarna borba svih miroljubivih snaga svijeta. Vjerojatno je na shvaćanja

⁵ V. I. Lenjin: Tom XXII, IV izdanje, str. 337 na ruskom.

⁶ Dimitrije Šešerinac Geđa: »Prestrojavanje poslije rata«, »Borba« 26. V 1975. god.

direktora Jiro Tokujama utjecalo i iskustvo njegove zemlje, prošlost i sadašnjost. SAD se nudi da svojim »atomskim kišobranom« tobože štiti Japan i u tom smislu nameće japanskom narodu međudržavne sporazume, a kako kaže KP Japana, ti sporazumi znače da SAD stavlja pod svoju kontrolu Japan i da po svojoj volji raspolaže teritorijem Japana za potrebe svojih oružanih snaga i za lociranje svog nuklearnog oružja. Jedini je put opće razoružanje. Istina, to je dug put, ali jedino spasonosan za ljudsko društvo.

Jedan od bitnih problema o kojemu se dugo raspravlja, je pitanje likvidacije ratne privrede i prelaz na mirnodopsku proizvodnju. Svakako je tom prelazu, naročito u SAD, potrebno pomno prići. Neki američki stručnjaci u tom pogledu su sačinili i konkretne prijedloge. Bogatoj Americi nedostaju milijarde i milijarde dolara za rješavanje pitanja kao što su: obrazovanje i socijalno osiguranje; izgradnja auto-puteva federalnog značenja, stambena izgradnja, zaštita SAD od onečišćavanja okolice, itd., a milijarde dolara odlaze na naoružanje i za vođenje agresivnih ratova. Neki stručnjaci su razradili čak vremenski redosljed prelaska na mirnodopsku proizvodnju i likvidaciju ratne privrede, koji je pun optimizma promatran s ekonomskog aspekta. Problemi se nalaze jedino u odnosu snaga zainteresiranih za politiku nasilja i snaga zainteresiranih za politiku mira. Nama je jasno da razvoj ljudskog društva teče zakonomjerno, jačajući osamostaljenje svih ljudskih subjekata društva, a što je ujedno i put progresa.

